

Марків А.Л.

Волинський національний університет імені Лесі Українки

РИМО-КАТОЛИЦЬКІ ПАМ'ЯТКИ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ В УМОВАХ АНТИРЕЛІГІЙНОЇ ПОЛІТИКИ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ (ДРУГА ПОЛОВИНА 1940-Х – ПОЧАТОК 1960-Х РР.)

У статті проаналізовано заходи, які радянська влада здійснювала щодо культових римо-католицьких пам'яток у Волинській області в другій половині 1940-х – на початку 1960-х рр. Констатовано, що повоєнна антирелігійна політика у західних областях Української РСР ставила за мету обмеження впливу Церкви на духовне життя населення. Складовою названої політики стало закриття та перепрофілювання низки римо-католицьких костелів, зменшення чисельності парафій яких була зумовлена репатріацією польського населення (1944 р.). Звернуто увагу на діяльність обласних і місцевих органів влади щодо перетворення костелів (пам'яток архітектури XVI–XVIII ст.) у містах Ківерці, Горохів, Любомль; селищах Берестечко, Голоби, Олика, Маневичі, Цумань; селах Повурськ, Луків, Купичів, Мельниця, Затуриці та ін. у будинки культури, клуби, кінотеатри, склади «Заготзерна», «Змішторгу», районних споживчих товариств, контори, столярні цехи; розбирання храмів для використання будівельних матеріалів. Зазначено, що такі заходи супроводжувалися знищенням внутрішнього оздоблення, органів, культового начиння. Проаналізовано умови закриття костелу Святих Петра і Павла (пам'ятки XVII ст.), цвинтарної каплиці у Луцьку, костелу Святих Йоакима і Анни (пам'ятки XVIII ст.) у Володимирі-Волинському, знищення костелу Святого Франциска Ассизького і монастиря капуцинів в Устилузі. Наведено приклади висловлювання місцевого громадськостю, католицькими священниками невдоволення через закриття костелів. Наголошено, що розпочаті з 1950-х рр. заходи щодо державного обліку пам'яток архітектури практично не стосувалися римо-католицьких культових споруд, а місцеві органи партійно-державної влади зневажливо ставилися до охорони нерухомих сакральних пам'яток.

Зроблено висновок, що закриття, руйнування, переобладнання костелів у повоєнні десятиріччя призвели до обмеження функціонування Римо-католицької конфесії у Волинській області, починаючи з 1960-х років.

Ключові слова: сакральна (культова) пам'ятка, Римо-католицька церква, римо-католицькі храми, Волинська область, радянська влада, об'єкти культурної спадщини, пам'ятка архітектури, костел.

Постановка проблеми. У нинішньому відродженні історичної пам'яті українців вагома роль належить зверненню до вікових традицій і духовних цінностей. Їх уособленням виступає історико-культурна спадщина, у тому числі й сакральна (культова), яка упродовж перебігу різноспрямованих історичних процесів пережила чимало складних, нерідко трагічних сторінок. Особливе місце серед них посідає друга половина 1940-х – початок 1960-х рр. У цей час на теренах західних областей Української РСР, населення яких вирізнялося високим рівнем релігійності та усталених світоглядних традицій, радянська влада проводила системну атеїстичну політику. Її мета полягала в тому, щоб закріпити в індивідуальній та колективній свідомості монопольне становище марксистсько-ленінського світогляду, підпорядкувавши духовні цінності тоталітарним ідеологіч-

ним стандартам. Не стала винятком і Волинська область, утворена у грудні 1939 р. із вступом в означений регіон радянського режиму.

Вагому частку сакральної спадщини Волинської області у досліджуваний період складали пам'ятки Римо-католицької церкви – споруди, зведені за різних історичних обставин будівничими минулих епох, яких станом на 1 серпня 1939 р. налічувалось 165. Чимало з них збереглися на середину ХХ ст., однак ніяк не вписувалися у канони радянської партійно-державної політики повоєнної відбудови країни і були піддані руйнуванням, цілеспрямованому нищенню, використанню для господарських потреб тощо. На сьогодні процеси реалізації на Волині атеїстичної політики у другій половині 1940-х – на початку 1960-х рр. ще потребують ґрунтовного дослідження. Це стосується, зокрема, такого аспекту проблеми, як доля

римо-католицьких об'єктів культурної спадщини Волині в умовах боротьби радянської влади з церквою та релігійною свідомістю населення. Вивчення обраної для публікації теми дозволить заповнити одну з маловивчених сторінок української історії, дасть змогу реконструювати складні суспільно-політичні процеси, з'ясувати засадничі принципи державної політики щодо історичних культових споруд у повоєнний період, стане вагомим внеском у розвиток пам'яткознавчої науки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Державно-церковні відносини в Українській РСР упродовж перших двох десятиліть після завершення Другої світової війни знайшли певне висвітлення у працях українських дослідників. У них переважно аналізується політика комуністичної партії у релігійній сфері [4; 2; 6; 16; 20], звертається увага на становище у цей час Римо-католицької церкви в Українській РСР і політичні репресії проти духовенства [3; 5; 10], висвітлюється доля сакральних пам'яток західних областей України, у тому числі римо-католицьких святинь, в умовах антирелігійної кампанії 1958–1964 рр. [17].

Так, у монографії В. Войналовича знаходимо вагомий фактологічний матеріал щодо репресій проти духовенства, у тому числі римо-католицького, у 1945–1953 рр., ґрунтовний історико-політологічний аналіз релігійної політики сталінського тоталітарного режиму, яка носила й антикатолицьку спрямованість. Автор робить висновок, що у результаті дій владних структур радянського режиму на теренах УРСР відбувалося скорочення кількості релігійних громад, інституту духовенства, регламентація внутрішньоцерковного життя, руйнування його національних основ та етнічних ознак. В. Войналович звертає увагу й на байдуже ставлення влади до сакральних споруд римо-католицької церкви, взятих на облік як пам'ятки архітектури. Вчений наголошує, що «справа використання вивільнених культових приміщень, у тому числі пам'ятників архітектури, тривалий час залишалася абсолютно неконтрольованою навіть на обласному рівні, що дозволило місцевій владі вирішувати її на власний розсуд, пристосовуючи костьоли для найрізноманітніших потреб» [6, с. 643]. Разом з тим, даючи загальну характеристику партійно-державній політиці щодо релігії та релігійних інституцій в Україні, В. Войналович наводить матеріали, які стосуються переважно Тернопільської, Львівської, Станіславської областей. Заходи, які здійснювалися у Волинській області, висвітлюються автором фрагментарно.

Окрему групу публікацій складають розвідки, присвячені становищу пам'яток сакральної архітектури Волині у повоєнний період. Вони носять здебільшого краєзнавчий характер і стосуються римо-католицьких храмів Луцька (Г. Гулько [7; 8]), Олики (Г. Гулько, М. Томчук [9]), Устилуга (Б. Колосок [15]), Любомля (О. Остап'юк [19]). Більш системно названі процеси аналізуються у статті С. Мочкіна [18]. Фрагментарний фактологічний матеріал про трагедію руйнації римо-католицьких храмів у досліджуваній період на теренах Волинської області містить історико-краєзнавчий довідник авторства Я. Антонюка, у якому наводяться факти знищення та закриття культових споруд різних конфесій упродовж всього ХХ ст. [1].

Постановка завдання. Мета статті – дослідити заходи, які в умовах провадження антирелігійної кампанії у Волинській області (друга половина 1940-х – початок 1960-х рр.) були реалізовані органами влади щодо культових споруд Римо-католицької церкви без урахування їх історико-культурної цінності.

Виклад основного матеріалу. Упродовж другої половини 1940-х – початку 1960-х рр. у радянській державі активізувався наступ на релігію і церкву. Він зачепив практично усі конфесії західних областей Української РСР, відзначаючись тут на початках певною обережністю та специфікою. Так, беручи до уваги угоду між Й. Сталіним та ієрархами Руської (російської) православної церкви (РПЦ) 1943 р., радянська влада у перші повоєнні роки ставилася лояльно до православної конфесії. Значний удар у західноукраїнському регіоні був спрямований проти Римо-Католицької церкви, Української греко-католицької церкви (ліквідована у Галичині у 1946 р. під час Львівського собору), Греко-католицької церкви, що діяла на Закарпатті (ліквідована у 1949 р.), а також проти національних церков та конфесій, віруючі яких сповідували протестантизм та юдаїзм. Згодом цей наступ увійшов у русло загальносоюзних та загальнореспубліканських тенденцій, набувши найагресивнішого прояву у ході антирелігійної кампанії 1958–1964 рр., коли атеїстична робота підмінялася насильницькими діями влади.

Безпосередньо вплинули на релігійно-церковну ситуацію у регіоні також складні суспільно-політичні обставини, в яких опинилося населення західноукраїнських земель на завершальному етапі Другої світової війни та в перші повоєнні роки. Їх виявом стали й масштабні обміни населенням, яке належало до різних релігійних конфесій. Одним із елементів різкого скорочення

чисельності римо-католиків на Волині стала репатріація польського населення, здійснена за умовами Люблінської угоди від 4 вересня 1944 р. До 1 вересня 1946 р. на підставі названого документу із західноукраїнських областей, у тому числі Волинської, до Польщі відправлено приблизно 747 тис. етнічних поляків [8, с. 190]. Отже, однією із причин вивільнення приміщень костелів був виїзд польського населення із цих територій до Польщі у 1944–1946 рр. [6, с. 642]. Ті із сакральних будівель УРСР, які мали історичну і мистецьку цінність, республіканська влада планувала зберегти під музеї. Інші ж, згідно рішень місцевих органів влади, передбачалося передати для використання під культурно-освітні та господарські потреби, навіть з правом їх цільового переобладнання [6, с. 642].

Відповідні заходи почали здійснюватися й у Волинській області Так, уповноважений Ради у справах релігійних культів (далі – РСРК) по Волинській області Ф. Прокопенко 25 липня 1946 р. повідомляв, що на кінець липня 1944 р. у Волинській області було 23 діючі римо-католицькі парафії. З них 14 парафій відправляли службу у костелах, одна – у цвинтарній дзвіниці. Три громади користувалися приватними спорудами, тому що культові були зруйновані. Дві будівлі уцілілих костелів без майна та 20 напівзруйнованих споруд не використовувалися, два храми передано громадам РПЦ (Руської (російської) православної церкви), 38 костелів і дві дзвіниці повністю зруйновані [14, арк. 53]. Далі посадовець констатував, що станом на 1 липня 1946 р. у Волинській області були діючими три костели. Це костели у Луцьку, Володимирі-Волинському і с. Купичів [8, с. 190]. Серед недіючих костелів – 9 передано для переобладнання під клуби і кінотеатри, 15 споруд використовувалися під склади, під клуб – одна споруда. Крім того, сім напівзруйнованих костелів і одна цвинтарна дзвіниця не використовувалися зовсім [14, арк. 53–54].

Місцеві органи влади у 1946 р. планували переобладнати під кінотеатр костел містечка Цумань. Однак упродовж наступних років приміщення було пристосоване під районний будинок культури, який відкрився у 1952 р. Як склад для заготівлі зерна використовувався костел у с. Луків. Руїнування будівлі призвело до того, що у 1952 р. її почали розбирати, використовуючи будівельні матеріали для спорудження будинку культури.

У містечку Рожище у приміщенні костелу мав розпочати роботу районний театр. Однак заплановані у 1946 р. заходи не вдалося реалізувати, тому

у культовій споруді було розквартировано гарнізон військової частини (1952 р.) [16, с. 152–165].

Після закінчення Другої світової війни переобладнати в клуби влада планувала римо-католицькі храми селища Голоби і с. Мельниця Голобського району. Однак залишені приміщення були передані районному споживчому товариству, яке використовувало їх для зберігання товарів і продуктів та зерна державного сортового фонду без спеціального переобладнання. Із 1946 р. костел с. Затурці почав використовуватися як приміщення кінотеатру, костел у с. Білин Оваднівського району – як сільський клуб. У цьому ж році під клуб перебудували костел селища Заболоття. Як склади «Заготзерна» використовувалися у досліджуваний період культові споруди римо-католиків у містах Ківерці і Горохів, селищі Берестечко, а також с. Повурськ Маневицького району [18, с. 62].

У 1946 р. згідно рішення Волинського облвиконкому було закрито костел Пресвятої Трійці у місті Любомль. Його приміщення почали використовувати як склад солі. Орган з костелу і вівтар розбили та знищили. Документація і книги, які не зміг вивезти до Польщі ксьондз С. Ящемський, були передані до церкви Різдва Пресвятої Богородиці. Наприкінці 1940-х рр. в храмі планували розмістити музей.

Приміщення костелу містечка Камінь-Каширський, закритого у 1946 р., з 1947 р. переобладнали під столярний цех. Як склади «Заготзерна» використовувалися римо-католицькі культові споруди в селищі Олика, в с. Купичів Турійського району, в містечку Любешів. Костел селища Маневичі слугував складом для потреб споживчої кооперації [11, арк. 41–43].

Непростою була й доля костелу Св. Петра і Павла у Луцьку. У січні 1945 р. органи державної безпеки заарештували єпископа А. Шельонжка та ксьондзів В. Буковінського і К. Галензовського та інших, яких звинуватили в антирадянській пропаганді, проблема яких є темою окремого наукового дослідження [8, с. 191]. Після цього у костелі Св. Петра і Павла богослужіння на кілька місяців припинилися. Упродовж 1946–1947 рр. віруючі за власний кошт провели ремонтно-реставраційні роботи споруди [7, с. 129]. Проте у жовтні 1948 р. облвиконком заборонив продовжувати реставрацію храму, а віруючим – його відвідувати. 29 жовтня 1948 р. костел Св. Петра і Павла у Луцьку закрили, а римо-католицькій громаді – нібито за її згодою – для релігійних потреб надали цвинтарну каплицю.

У цвинтарну каплицю площею 44 квадратні метри було перевезено лише частину унікальної

атрибутики величної пам'ятки XVII ст. – костелу Св. Петра і Павла, про що свідчать архівні документи [8, с. 193]. Рішенням облвиконкому від 15 грудня 1948 р. за № 1163 приміщення костелу Св. Петра і Павла у Луцьку планували переобладнати під обласний історико-краєзнавчий музей [18, с. 61]. Однак протягом тривалого часу його використовували за зовсім іншим призначенням. Так, у 1951 р. підвалами культової споруди користувався «Змішторг» для зберігання овочів, а в 1956 р. міський промисловий комбінат пристосував будівлю костелу під контору, майстерні та житло [16, с. 77]. Від луцьких старожилів відомо, що костельний орган з латуні у 1960-х рр. був зданий користувачами приміщення на металобрухт. Загалом визначити втрати артефактів, які оздоблювали костел Св. Петра і Павла, у зв'язку із відсутністю документів неможливо. Проведення державою реставраційних робіт у стінах костелу Св. Петра і Павла було активізоване лише у ході створення у Луцьку історико-культурного заповідника. У грудні 1980 р. у його стінах почав діяти Волинський обласний музей атеїзму [8, с. 194].

3 жовтня 1948 р. єдиним діючим римо-католицьким храмом Луцька була цвинтарна каплиця. 7 грудня 1957 р. ксьондз В. Варш, котрий проводив там служби, у зв'язку з від'їздом здав уповноваженому РСРК по Волинській області Ф. Прокопенку довідку про реєстрацію його як служителя культу. Серед причин, які зумовили від'їзд ксьондза, був конфлікт із парафіянами та тиск з боку органів державної безпеки, які під час обшуку на квартирі священнослужителя конфіскували антирадянську літературу. Після цього громада римо-католиків почала розпадатися [13, арк. 12–14], а через два роки, 20 вересня 1960 р., її зняли з реєстрації. Таким чином, цвинтарна каплиця як осередок Римо-католицької церкви у Луцьку в 1960 р. припинила свою діяльність [14, арк. 16].

Згідно постанов Ради Міністрів СРСР від 14 жовтня 1948 р. за № 3898 та Ради Міністрів УРСР від 30 грудня 1948 р. за № 3076 «Про заходи щодо покращення охорони пам'ятників культури» на Управління у справах архітектури при Раді Міністрів УРСР та його органи в областях поклалися зобов'язання провести облік і фіксацію архітектурних об'єктів культурної спадщини, які планувалося внести до Державного реєстру. Станом на 1951 р. у Волинській області було взято на державний облік лише три пам'ятки архітектури [6, с. 643]. Постановами Ради міністрів УРСР від 29 березня 1956 р. за № 320 та від 24 липня 1961 р.

за № 970 взяті під охорону держави Троїцький костел та дзвіниця у місті Любомль [19, с. 42–43].

І навіть за таких обставин справа збереження і використання архітектурних пам'яток залишалася неконтрольованою, що призводило до необґрунтованих рішень місцевої влади використовувати римо-католицькі храми на власний розсуд, пристосовуючи їх під найрізноманітніші потреби. У Волинській області у такий спосіб використовувалися костел Святої Трійці у Берестечку – пам'ятка архітектури XVIII ст., костели у Лукові (пам'ятка архітектури XVI ст.) та Любешові (пам'ятка архітектури XVII ст.) [6, с. 643]. Результатом «господарювання» стало руйнування десятків сакральних споруд Римо-католицької церкви, переважна більшість яких відзначалися мистецькою та історичною цінністю.

Прикладом руйнування римо-католицької культової споруди на Волині у повоєнну добу є також костел Св. Йоакима і Анни у Володимирі-Волинському (тепер – місто Володимир). Збудований у XVIII ст. завдяки коштам луцького єпископа Адама Война-Оранського, костел був прикрашений шістьма скульптурами святих і чотирьох ангелів, мав орган, привезений з італійської Равенни. Після завершення Другої світової війни богослужіння у костелі Св. Йоакима і Анни продовжувалися до 1958 р., поки костел не був переобладнаний під кав'ярню та концертну залу. У першій половині 1960-х рр. тут знищено двоярусний бароковий вівтар та кам'яну плиту з епіграфією; вивезені реліквії, які прикрашали інтер'єр споруди; зруйновані міцні мури, які ще у першій половині XX ст. оточували храм. Приміщення віддали під крамницю меблів, а муровану дзвіницю костелу – під його склад. Споруда доволі добре збереглася до наших днів і з 1992 р. функціонує як римо-католицький костел.

Стосовно костелу Св. Франциска Ассизького та монастиря капуцинів у містечку Устилуг, то вони зазнали значних ушкоджень під час Другої світової війни. У повоєнний період приміщення монастиря передали міському будинку культури, згодом – переобладнали у бібліотеку. Комісія державної інспекції архітектурно-будівельного контролю Української РСР у 1959 р. обстежила костел і монастир як пам'ятки архітектури. Було зроблено висновок про незадовільний стан костелу і добрий – монастиря. Члени комісії рекомендували відбудувати втрачені деталі цих культових будівель і не допускати подальших руйнувань. Однак, попри висновок комісії, у 1960 р. костел та монастир згідно рішення міської ради підірвали

вибухівкою [15, с. 162]. Щодо приміщення цвинтарного костелу-каплиці міста, то воно у повоєнний час використовувалося як крамниця.

Важливою пам'яткою середньовічної доби на Волині залишаються архітектурні об'єкти селища Олика – колишньої резиденції князів Радзивілів. Одна із сакральних пам'яток – це Колегіальний костел Святої Трійці – пам'ятка, збудована в стилі бароко упродовж першої половини XVII ст. Пам'ятка зазнала руйнувань у роки Другої світової війни. Час і люди продовжили руйнування цього унікального костелу і в повоєнні роки. У приміщенні костелу, фактично позбавленому належного даху та колись вишуканого внутрішнього інтер'єру, після війни обладнали склад, а з другої половини 1960-х рр. він стояв пустою і продовжував руйнуватися [9, с. 290].

В умовах реалізації у Волинській області антирелігійної політики значна кількість культурних споруд була знята з обліку, тобто, закрита і передана для використання під склади, шкільні майстерні, спортивні зали, клуби, ін. Внаслідок нецільового використання руйнувалося чимало деталей архітектурного ансамблю пам'яток. Переобладнання вело до зміни зовнішнього вигляду будівлі, втрати нею первісного мистецького задуму. Найстрашнішим стало те, що значна кількість таких об'єктів була просто знищена. Майно знятих з обліку сакральних пам'яток вилучалося та нерідко безслідно зникало.

Зневажливі дії влади щодо пам'яток сакральної архітектури, у тому числі римо-католицької конфесії, викликали протести віруючих. Місцеві мешканці відкрито висловлювали невдоволення через закриття костелів, намагалися вберегти і врятувати культові споруди від переобладнань і перебудов, а належне їм майно – від нищення, зверталися із скаргами до керівних партійно-державних органів тощо. Такі спроби вірян зберегти сакральні пам'ятки нерідко завершувалися фізичним протиборством з представниками місцевих партійно-державних органів влади. Заслугують на схвалення зусилля окремих культурно-освітніх працівників, митців зберегти сакральні культурні цінності.

Відомі випадки звернення місцевої громадськості західних областей України, католицьких священників до Верховної Ради СРСР зі скаргами на неправомірні, на їх думку, дії місцевої влади. Звучали також прохання щодо проведення реставрації костелів, які є пам'ятками архітектури. Парафіяни зверталися з проханнями отримали дозволу на ремонти костелів (вони готові були

провести такі ремонти за власний кошт). Якщо ж дозволів не отримували і починали ремонт костелу самовільно, то це завершувалося певними санкціями, найчастіше відстороненням священника і покаранням активу місцевої громади [6, с. 643]. У 1960 р. Уповноважений РСРК по УРСР К. Полонник писав у відповіді на одне з таких звернень: «... у визначенні історичної чи архітектурної цінності того чи іншого зруйнованого війною чи часом костюлу або православного храму й потреби його відбудови слід виходити також і з політичної доцільності, а не тільки з того, скільки сторіч він нараховує. Отож слід було б авторитетній комісії переглянути списки намічених до реставрації культових будинків, про їхнє віднесення до архітектурних та історичних пам'ятників» [6, с. 644]. А голова Президії Верховної Ради УРСР М. Гречуха ще в 1952 р. вважав, що потрібно зняти з обліку пам'яток культури частину споруд римо-католицької церкви західних областей України як «нікому не потрібний мотлох», що перебуває у зруйнованому чи напівзруйнованому стані і потребує значних державних коштів на догляд та утримання [6, с. 644].

Такі висловлювання високопосадовців відображали загальне нігілістичне зневажливе ставлення вищих ешелонів влади до історико-культурної спадщини, у тому числі пам'яток сакральної архітектури римо-католицької церкви. Антирелігійна кампанія комуністичної тоталітарної системи наприкінці 1950-х рр. – на початку 1960-х рр. уже набрала стрімких обертів і зупинити її наступ на релігію і церкву виявилось у той час неможливим. Так, на січневому (1961 р.) пленумі ЦК КПРС чітко прозвучала позиція влади, що витрати на реставраційні роботи – це марнотратство, розбазарювання народних коштів. Вже на початку березня 1961 р. Держбуд УРСР утворив спеціальну комісію, яка мала переглянути список пам'яток архітектури, які перебували на державному обліку. Як наслідок роботи комісії, у травні 1961 р. Рада Міністрів Української РСР виключила із списку нерухомих об'єктів культурної спадщини 364 одиниці, а через півроку – ще 137. Серед них – приміщення монастиря бригадок у Луцьку – пам'ятки першої половини XVII ст. [6, с. 644].

Висновки. Однією із складових антирелігійної політики радянської влади другої половини 1940-х – початку 1960-х рр., яка ставила за мету обмеження впливу Церкви на духовне життя населення, стали системні заходи щодо культових споруд Римо-католицької церкви без урахування їх історико-культурної цінності.

У Волинській області вони реалізовувалися шляхом закриття, руйнування, перепрофілювання костелів, каплиць, дзвіниць, монастирів, нищення внутрішнього оздоблення, культового начиння римо-католицьких храмів (переважно пам'яток архітектури XVI–XVIII ст.). Абсолютна більшість названих будівель не були внесені у 1950-х рр. до державного реєстру пам'яток, що зумовило їх втрату у подальшому як об'єктів культурної спадщини різного рівня. Висловлю-

вані місцевою громадськістю, католицькими священниками невдоволення через закриття костелів не вплинули на спрямування та наслідки партійно-державної політики. Місцеві органи влади зневажливо ставилися до охорони нерухомих сакральних пам'яток. Реалізація антирелігійної політики у повоєнні десятиріччя призвела до припинення функціонування Римо-католицької конфесії у Волинській області, починаючи з 1960-х років.

Список літератури:

1. Антонюк Я. Трагедія руйнації храмів. Волинська область. XX століття: історико-краєзнавчий довідник. Луцьк : Надстир'я, 2014. 280 с.
2. Байдич В. Антирелігійна кампанія радянської влади у 1958–1964 рр. і римо-католицька церква в Україні. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. Київ, 2011. Вип. 2 (52). С. 295–309.
3. Байдич В. Г. В боротьбі за віру: римо-католицька церква в Україні (середина 1940-х – перша половина 1960-х рр.): Монографія. Хмельницький: Мельник А. А., 2014. 479 с.
4. Бондарук П. М. Особливості релігійної ситуації в Україні у середині 1940-х – на початку 1950-х рр. *Укр. іст. журн.* 2010. № 2. С. 137–163.
5. Веденеев Д. Особливості оперативної діяльності радянських органів державної безпеки по лінії римо-католицької церкви в Україні (1944 – кін. 1950-х рр.). *Держава і Церква в новітній історії України / Збірник наукових статей за матеріалами VI Всеукраїнської наукової конференції «Держава і Церква в новітній історії України» (25–26 жовтня Наукові записки: Серія «Історія»)*. Полтава : ПП «Астроя», 2017. С. 48–57.
6. Войналович В. А. Партійно-державна політика щодо релігії та релігійних інституцій в Україні 1940-х–1960-х років: політологічний дискурс. Київ : Світогляд, 2005. 741 с.
7. Гулько Г. З історії будівлі та римо-католицької громади кафедрального костелу Св. Петра і Павла в Луцьку (1944–1948 рр.). *Минуле і сучасне Волині та Полісся. З історії національних меншин на Волині: Наук. зб. Луцьк, 2014. Вип. 49. С. 128–133.*
8. Гулько Г. З сторінок історії кафедрального костелу Св. Петра і Павла в Луцьку (1944–1991 рр.). *Старий Луцьк. Науково-інформаційний збірник*. Луцьк : Видавництво «Терен», 2010. Вип. VI. С. 189–196.
9. Гулько Г., Томчук М. Комплекс костелу колегіатів у смт. Олика – унікальна пам'ятка сакральної архітектури. *Минуле і сучасне Волині та Полісся. Ківерцівщина та Олика в історії України та Волині*. Науковий збірник. Вип. 62. Матеріали краєзнавчих читань, 22 вересня 2017 р., м. Ківерці – смт. Олика. Упоряд. Г. Бондаренко, С. Войчик, А. Силук. Луцьк : Вежа-Друк, 2017. С. 290–327.
10. Гура О. А. Політика радянської влади щодо римо-католицької церкви в другій половині 40-их – першій половині 50-их років XX століття. *Історична пам'ять*. 2009. № 1. С. 60–68.
11. Державний архів Волинської області. Ф. Р-420. Оп. 1. Спр. 2.
12. Державний архів Волинської області. Ф. Р-605. Оп. 1. Спр. 7.
13. Державний архів Волинської області. Ф. Р-605. Оп. 2. Спр. 22.
14. Державний архів Волинської області. Ф. Р-605. Оп. 2. Спр. 28.
15. Колосок Б. В. Доля пам'яток культурної спадщини Устилуга. *Минуле і сучасне Волині і Полісся. Володимир-Волинський в історії України і Волині: Наук. збірник*. Луцьк, 2009. С. 151–169.
16. Мочкін С. Законодавча база антирелігійних кампаній другої половини 1940-х – початку 1960-х років у Радянському Союзі: формування, зміст, результати. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Історичні науки*. Луцьк, 2015. № 7 (308). С. 57–62.
17. Мочкін С. Сакральні пам'ятки західних областей України в умовах антирелігійної кампанії 1958–1964 років. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Історичні науки*. Луцьк, 2015. № 5 (306). С. 135–141.
18. Мочкін С. Сакральна спадщина римо-католиків Волинської області в умовах антирелігійних кампаній другої половини 1940-х – початку 1970-х років. *Osobowość, społeczeństwo, polityka: materiały III międzynarodyn. konf. nauk.* (15–16 lut. 2016 r.): część 1. Lublin: Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji w Lublinie, 2016. S. 60–63.

19. Остап'юк О. Д. З історії римо-католицьких парафій та польської общини Любомльщини на Волині. Історико-краєзнавчі нариси. Луцьк: Вежа, 2012. 196 с.

20. Стоцький Я. В. Держава і релігії в західних областях України: конфесійні трансформації в контексті державної політики 1944–1964 років: Монографія. Київ : ФАДА, ЛТД, 2008. 510 с.

Markiv A.L. ROMAN CATHOLIC MONUMENTS OF THE VOLYN REGION UNDER THE CONDITIONS OF THE ANTI-RELIGIOUS POLICY OF THE SOVIET GOVERNMENT (SECOND HALF OF THE 1940S – EARLY 1960S)

The article analyzes the measures taken by the Soviet authorities regarding cult Roman-Catholic monuments in the Volyn region from the second half of the 1940s to the early 1960s. The Ukrainian SSR's post-war anti-religious policy in the Western regions was aimed at limiting the influence of the church on the population's spiritual life. The analysis of the research materials proves that the closure and repurposing of Roman Catholic churches was an integral part of that policy. The decrease in the number of parishioners was caused by the repatriation of the Polish population (1944). Attention is drawn to the activities of regional and local authorities regarding the transformation of churches (architectural monuments of the 16th–18th centuries) into cultural centers, clubs, cinemas, warehouses of «Zagotzerno», «Zmishtorg», regional consumer associations/cooperatives, offices, carpentry shops; dismantling of churches for the use of building materials (in the towns of Kivertsi, Horokhiv, Lyuboml; the villages of Berestechko, Holoby, Olyka, Manevychi, Tsuman; the villages of Povursk, Lukiv, Kupychiv, Melnytsia, Zaturtsi, etc.). Such measures were accompanied by the destruction of cathedrals' interior decorations, organs, and cult utensils. The article focuses on the conditions of closing Saint Peter and Paul Cathedral (monument of the 17th century) and the cemetery church-chapel in Lutsk, the church of Saints Joachim and Anna (monuments of the 18th century) in Volodymyr-Volynskiy, the destruction of the church of St. Francis of Assisi and the Capuchin monastery in Ustyluh and provides examples of discontent demonstrated by the local public and Catholic priests in connection with the closing of churches. It is emphasized that the measures for the state registration of architectural monuments, started in the 1950s, practically did not concern the religious buildings of Roman Catholic churches, and the local bodies of the party-state authorities had a contemptuous attitude to the protection of immovable sacred monuments.

It is concluded that the closure, destruction, and conversion of churches in the post-war decades led to the termination of the activities of the Roman Catholic Church denomination in the Volyn region, starting from the 1960s.

Key words: *sacred (cult) monument, Roman Catholic Cathedral, Roman Catholic churches, Volyn region, Soviet power, objects of cultural heritage, architectural monument, church.*